

תוכן עניינים

תקציר- עמ' 3

חלק א': על היחסים שבין חברה לתרבות- עמ' 4

חלק ב': תיאטרון פמיניסטי- עמ' 6

חלק ג': מקרה בוחן- עמ' 9

סיכום- עמ' 11

רשימת מקורות- עמ' 12

חלק א': על היחסים שבין חברה לתרבות

בטרם אגש לדון במערכת היחסים בין חברה לתרבות המתגלמת בתיאטרון הפמיניסטי- אפתח בתיאור היחסים המתקיימים בין חברה לתרבות על פי גישות שונות- ובעיקר על פי חוקרי אסכולת ברמינגהם. מוטי רגב (2010) מסביר במאמרו כיצד הנחת היסוד של הגישה המרקסיסטית לחקר החברה בת זמננו היא שהמשטר הקפיטליסטי המאפיין את העידן המודרני מושתת על יחסים של **כוח וניצול** ועל היגיון של צבירה מתמדת של הון, שמניב מצבים מחריפים והולכים של תחרותיות והישגיות, הן במישור האינדיבידואלי והן במישור הקולקטיבי: תוצאה מרכזית של מצב זה היא **הכפפה של בני אדם למצב שבו תכליתנות ותועלתנות מכתבות את הבנת המציאות**. בעקבות הנחת היסוד המרקסיסטית הזו בחנו חוקרי אסכולת ברמינגהם תכנים שונים באמצעות השאלה- האם הם מאששים או מבקרים את המשטר הקפיטליסטי? האם הם כפופים או מתנגדים לתרבות השלטת? בניגוד להשקפה המרקסיסטית נקודת המוצא של אסכולת ברמינגהם כמו זו של גראמשי היא נאו מרקסיסטית.

כך, בהשפעת אלטוסר, ובמידה מסוימת גם בהשפעת אדורנו, החשיבה הניאו מרקסיסטית של חוקרי התרבות החדשים בשנות השבעים הובילה לתפיסת חלקים ניכרים של התרבות והאמנות כמקיימים פונקציה אידיאולוגית גורפת של שעתוק ושל כינון בני אדם כסובייקטיביים, כלומר כנתינים של המשטר הקפיטליסטי. עם זאת, **האמונה באפשרות להתנגד למציאות הקיימת ובקיומה של עשייה תרבותית מתנגדת וביקורתית**, שנבעה מההיכרויות עם ההתרחשויות של שנות השישים, הובילה גם לאימוץ רעיונותיו של גראמשי (רגב, 2010).

רגב (2010) טוען כי בתוך הדיון הניאו מרקסיסטי הכללי התפתח מתח מסוים בין המושגים הטוטאליים של אלטוסר לגביי מנגנונים אידיאולוגיים ולגביי קיומה של אידיאולוגיה דומיננטית כמעט בכל תחום ובין מושג ההגמוניה של גראמשי והנחותיו לגבי אפשרות קיומן של תרבויות המתנגדות למשטר הקפיטליסטי ולמציאות החברתית, ייתכן שהמיזוג שמתקיים בגישת אסכולת ברמינגהם בין דגש ביקורתי מזה ובין אמונה באפשרות לשינוי חברתי ותרבותי מזה- הוא שמסביר את ההצלחה של אסכולה זו. כך, בעוד תיאוריות שונות התאפיינו בהתייחסות אליטיסטית ושמרנית כלפי התרבות הפופולארית המודרנית, חוקרי אסכולת ברמינגהם, הכירו בכך שהגישות השיפוטיות והפוסלות כלפי התרבות הפופולארית, כמו גם מחקרי ההשפעה המכאניים, אינם יכולים לשמש כלים מחקרניים ותיאורטיים מספקים לבחינתן של צורות תרבותיות פופולאריות שונות ושל מהותן החברתית, וכי יש צורך בגישה אחרת. התפיסה של צרכני התרבות על פי אסכולת ברמינגהם היא תפיסה של **אקטיביות ברמת הקבוצה, ברמת התרבות**- לא אינדיבידואלים אשר סופגים את התרבות ומגיבים אליה בדרכים שונות, אלא **צריכת תרבות כקבוצה אקטיבית שמנהלת אינטראקציה וזרימה דו-כיוונית אל מול התרבות השלטת (רגב, 2010)**.

רעיונות אלה ניתן לראות במאמרו של ויליאמס - "בסיס ומבנה-על בתיאוריה התרבותית המרקסיסטית" (1999) בו הוא מביא לידי ביטוי את רעיון "ההגמוניה". ויליאמס טוען שכל חברה מכוננת לעצמה ערכים בסיסיים, ערכי עומק שמגדירים מבחינתה של אותה חברה את גבולות ההיגיון, מה שנמצא מחוץ לערכים הללו ייחשב מסוכן, פרימיטיבי ולא ראוי. ערכי היסוד האלו נמצאים כל הזמן במתקפה- החברה יודעת לשמור עליהם בכך שהיא מעבירה אותם באמצעות מסורת סלקטיבית, סוג של מורשת חברתית ותרבותית שעוברת בבתי הספר. ויליאמס טוען שכל תפיסות העולם ההגמוניות משתקפות בתוך צורה תרבותית דומיננטית – טקסים, תכנים של פריים טיים בטלוויזיה, מקומות חשובים ומיתוסים. יחד עם זאת, ויליאמס מבחין בין שתי צורות תרבותיות הנוגדות את ערכי הקונצנזוס, כלומר, בהתאם לגישה של אסכולת ברמינגהם הוא מאמין באפשרות של 'התנגדות' ושל יחסים היברידים יותר ודו כיוונים אל מול ההגמוניה: **צורה אופוזיציונית**- תוכן תרבותי המייצג קבוצה שערכיה אינם כערכים ההגמוניים, קבוצה זו רוצה להיות חלק מהמרכז ואולי אפילו להשתלט עליו. כך, **צורה חלופית**- מדובר בצורה תרבותית, שמייצגת קבוצה חברתית שרוצה להיבדל מקבוצה המרכז והתרבות שלה ורוצה לבטא את הבידול הזה. כך, ויליאמס טוען שישנו סוג של תהליך אבולוציוני שבו צורות אופוזיציוניות משתלבות בשולי המרכז מפיקים מתוך המיינסטרים מאמצים חלקים מתוך צורות התרבות האופוזיציוניות והופכים אותן לחלק מהמיינסטרים, משהו בתוך תהליכי ההפקה גורם לכך שכל מיני דברים מהשוליים יהפוך לחלק מהמרכז.

היברידיות זו והיחסים המורכבים בין המרכז לשוליים, בין ההגמוניה לצורות חלופיות ואופוזיציוניות באים לידי ביטוי גם ברעיונותיו של סטיוארט הול, אשר דן במאמרו בנושא זה של ההשפעות ההיברידיות והמורכבות בין חברה לתרבות. הול (1980) מדגיש במאמרו את הפוליטיקה של קביעת ייצוגים תקשורתיים. הוא טוען שקביעת ייצוגים אלה, או קביעת האידיאולוגיה, כפי שהוא מכנה זאת, היא זירת מאבק בין קבוצות שונות. הול מתמקד בשינוי שנעשה באמצעי התקשורת כדי להעביר אידיאולוגיה מסוימת וכדי לסמן אירועים בדרך מסוימת. בהקשר זה הוא מגדיר את המושג "אפקט המציאות" שמשמעותו היא שלא זו בלבד שבדרך כלל אנו מבינים את המציאות כתוצר של האופן שבו סומנו הדברים, אלא שאנו גם "מזהים" ייצוגים ספציפיים של המציאות כברורים מאליהם. לפי הול, מכל סימן ניתן לייצר משמעות שונות, זוהי הפוליסמיות. אך תהליך "הטבעון" הוא שמכוון למשמעות אחת ספציפית. בתהליך זה, ייצוג מסוים של אירוע